

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Ружко Челебиев
катедра „Стенопис“ на НХА – София

относно дисертационния труд
на Аксиния Александрова Пейчева

на тема:

**„МУЗИКАЛНИ АНАЛОГИИ
В АБСТРАКТНОТО ИЗКУСТВО“**

Научна област: 8.Изкуства

Професионално направление: 8.2. Изобразително изкуство

Научен ръководител: проф. д-р Олег Гочев

За живописиста Реноар отдавна беше казал, че Веласкес още преди три века вече е изчерпал нейните възможности в своите знаменити „Инфанти“. И разбира се не позна, макар че достойните опити се ожесточават и до днес. По аналогия би могло да се каже, че абстрактните художници са изчерпали темата за музикалните аналогии, но не съвсем, защото с развитието на съвременното изкуство и технологиите продължават търсенията в тази посока. Към тези достойни опити може да бъде причислен и дисертационния труд на Аксиния Пейчева.

1. Данни за дисертанта

Аксиния Пейчева е родена през 1990г. в гр. Кюстендил. Завършила е последователно през 2013г. Бакалавърска степен в специалност „Стенопис“ на Изящния факултет на НХА и магистърска степен през 2015г. в същата специалност. Работи в областта на стенописиста и живописиста и участва в групови изложби и проекти. По-важни от тях са:

- 2013г. - Платформа за наука и изкуство в България, фондация „Ре“.
- 2015г. - Групова изложба в галерия „Шипка - 6“, живопис.
- 2015г. - „Компрометирана форма“ – художествена галерия „Владимир Димитров – Майстора“, живопис.
- 2014г. –Ренесанс, Усещане за Вселена, музей „Земята и хората“, кинетична скулптура.
- 2013г. – „Метаморфози“, стенопис в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“.

Носителка е на награди и стипендии:

- 2012г. – 1-во място, конкурс за дигитална рисунка
- 2011г. – „Изкуство на стената“ – конкурс за стенопис, Немско посолство в България
- 2008г. – стипендия на „Американска фондация за България“

2. Данни за докторантурата

Аксиния Пейчева има интереси в сферата на изкуствоведението. През 2015г. е зачислена в докторска програма, редовно обучение към катедра „Стенопис“ на НХА-София, с научен ръководител проф. д-р Олег Гочев. Избрана е тема на дисертационния труд: „Музикални аналогии в абстрактното изкуство“. Дисертационният труд е завършен в срок и дисертантката е отчислена на 03.12.2018г. На проведената на 20.12.2018г. вътрешна защита, дисертацията е приета от членовете на катедрения съвет. На 26.02.2019г. е определено жури за рецензиране и приемане на дисертационния труд на публична защита. В хода на докторантурата и при обсъждане на дисертационния труд няма допуснати нарушения.

3. Данни за дисертацията и автореферата

Дисертационният труд е в обем 188 страници, което включва: увод 7 страници, 158 страници изложение, разделено на 3 глави и множество подточки, 8 страници заключение, 1 страница научна новост и приноси на изследването, 13 страници на използвани източници. В основното книжно тяло липсва списък на публикации, който е отразен в автореферата. Към дисертационния труд е приложен албум от 44 страници с 80 илюстрации.

Предлаганият за рецензиране дисертационен труд действително представлява много сериозен опит, на базата на привличането и селективно използване на най-различни по характер източници, да се постави и до голяма степен да се осветли проблема за музикалните аналогии в абстрактното изкуство и последващите го нови форми на съвременното изкуство. Важно е да се отбележи, че трудът е многоаспектно проучване, в което авторката е съумяла да открие същественото от визирания контекст, да акцентира на онези моменти, които имат отношение към разглежданата в дисертацията проблематика.

Авторефератът отразява адекватно в съкратен вид съдържанието на текста. Състои се от 48 страници и включва обем и структура на дисертационния труд, кратко изложение, разпределено в три глави, заключение, научни новости и приноси и списък на публикациите по темата на дисертацията. Представените материали съответстват на ЗРАСРБ и правилника за прилагането му.

Дисертационният труд започва с увод, в който става дума за музиката като инспирация, а така също като обект на изучаване от много художници. Целта не е темата за музикалните сцени в изобразителното изкуство, а как музиката би могла да бъде използвана от абстрактните художници за обогатяването на тяхното разбиране за живописата. Авторката на дисертацията цитира теоретичните трудове на художници като Кандински, Паул Клее, Джоузеф Албърс, Хайнрих Нойгеборен, в който музиката се превръща в обект на задълбочено изучаване на нейната структура в полза на собствените им творчески търсения. Разгледани са и научните трудове на проф. Питър Върго и д-р Йорг Йевански, които изследват проблема за връзката между музиката и визуалното изкуство от изкуствоведска гледна точка.

Друга основна цел, която дисертацията си поставя е да се намери термин достатъчно всеобхватен, колкото самия процес. За тези цели трудът предлага термина визуален превод, който не само обогатява терминологичния апарат, но и предлага излизане от контекста на изобразителното изкуство и допир до други полета на знанието.

Задачите, които си поставя дисертационния труд са систематизирането и изучаването на отделните подходи на художниците от абстрактното и съвременно изкуство, занимаващи се с връзката между музиката и живописата и темата за визуалния превод. Обект на изследване са техните художествени творби, така и теоретичните трудове, които разработват тази тема. Откриването на връзката между музиката и

визуалното изкуство се фокусира на връзката между светлината, която прави разбираема връзката между музиката и живописата.

Използваните методи на изследване в труда са няколко: На първо място емпиричният и в частност този на сравнението. Изучаването и съпоставянето на подходите на всеки автор е необходимо за изясняването на визуалния превод. Другият използван метод е аналогичният научен метод. С него същността на явлението може да се наблюдава от различни гледни точки, като тези на различните видове науки, които се занимават с темата за връзката между музиката и визуалното изкуство. Всеобхватността на проблема изисква също толкова всеобхватен подход.

Уводът завършва с обобщение, в което се казва: „Методологията на изследването предполага използването на съответните понятия и подходи, характерни за определена научна сфера за изясняването на определен проблем, който принадлежи към друга такава. Това е възможно, тъй като между тях се откриват прилики – в случая тази прилика се състои в термини и понятия, които са характерни за няколко направления. Така например понятието превод е общо за доста научни дисциплини – лингвистика, теория на информацията, а в конкретния случай този термин бива разглеждан от гледна точка на изобразителното изкуство. Но неговото най-добро разбиране е възможно единствено когато той не е изолиран в определен контекст, а е погледнат от повече гледни точки, които кореспондират с неговата същност.“

Глава първа е озаглавена: „Научно основание за аналогията между звук и цвят.“

За по-голяма прегледност и яснота главата е подразделена на основни и допълнителни подзаглавия. Отначало дисертантката разглежда понятийния апарат обособявайки го в отделни части като основа в последвалото изложение. Изяснява се произхода и значението на понятието „аналогия“, което включва сравнението на две пропорции или отношения. По нататък се казва, че поради прилагането на аналогията при решаване на определени проблеми се стига до създаването на „аналогични научни проблеми“. В дисертацията се използва и терминът „музикални аналогии“, който разглежда процеса на прехвърляне на информация или съобщение от определена система към друга. Трите подхода на изследване, мултидисциплинарен, интердисциплинарен и трансдисциплинарен не са подминати от вниманието на дисертантката.

- Мултидисциплинарен подход означава – работа заедно в даден момент по време на даден проект, отделни проучвания, изследвания на един и същи обект, но от различни гледни точки.

- Интердисциплинарен подход – взаимодействие между различни дисциплини, обмяна на опит, прехвърляне на знания от едно поле в друго.
- Трансдисциплинарният подход представя особена кореспонденция, която се намира в полето „между дисциплините“.

Връщайки се отново към въпроса за терминологията, Аксиния посочва, че терминът „визуален превод“ е основен за труда. Той е особено подходящ за описание на явлението в света на изкуството, което характеризира заимстването на похвати характерни за музиката. Транслацията на термина „превод“ се превръща в част от живота на изобразителното изкуство на ХХ век. Може да се срещне в научните трудове на много художници, като Кандински, Паул Клее и др. В желанието си да направят връзка между музиката и изобразителното изкуство, абстракционистите често използват термина „визуална музика“.

Историческият преглед на визуалния превод на музиката, дисертантката започва с въпроса за отношението между музиката и цвета, поставен за първи път от Аристотел. След това се спира на древна Гърция, където отношението между звука и цвета има космологичен характер, като част от обяснението на хармонията във Вселената. Темата за визуалния превод преминава през трудовете на Платон, математика и философ Джеронимо Кардано, Джозефо Царлино, Атанасий Кирхер, през Исак Нютон и френския математик и философ Луис Берtrand Кастел.

В резултат на научното развитие през вековете, темата за връзката между звуците и цветовете отпада от научния дискурс, но търсената аналогия между двете се ориентира към сферата на изкуството. Модернизмът и „абстрактното изразяване“ възкресяват дълговековните търсения за сравнение между двете изкуства, но по нов начин, който ги превръща в логичен етап от развитието на идеята за абстракцията.

Глава втора е наименувана: „Визуалният превод в абстрактното изкуство“

Периодът на абстрактното изкуство създава благоприятни предпоставки за развитие на темата, за връзката между музиката и визуалното изкуство. Това се дължи на обвързаността на абстрактното изкуство към емоцията и „духовното“.

Тази глава от труда е доста обширна – съдържа 64 страници и е разделена на множество подзаглавия и подточки. В нея дисертантката се спира на произведенията и научните трудове на знакови художници от периода на абстракционизма като: Кандински, Джоузеф Албърс, Микалоюс Чурльоние, Паул Клее, Франтишек Купка, Робер Делоне, Йоханес Итън и Лионел Файнингер. Общото което ги обединява е кръгът Баухаус. Аксиния ги разглежда по отделно, като ги анализира и илюстрира в приложението с тяхно произведение. За разлика от науката, която развива тезата за прякото въздействие на цветовете и звуците върху човешкото съзнание, някои от изброените художници обръщат внимание как цветовете пряко влияят върху съзнанието на човека и създават чиста емоция. Намерението на абстракционистите не е рисуването на музиката. Кандински явно го заявява в своите търсения, които се състоят в откриване на обща информация между двете изкуства. След задълбочен аналогичен подход, целта е използването на основни подходи в музиката в сферата на живописата. Той описва подхода като асоциация. В този контекст мислите на Кандински причат на отворена информационна система, която може да взаимодейства един от друг модели на поведение. Той прави принципно визуален превод, чиято цел е обогатяване на изкуството, изкуство, което общува с другите видове изкуства.

Подходът на Микалоюс Чурльоние се състои в опит за аналогия между музикалната структура и тази на картините му. Той се опитва да адаптира похвати свързани с темпото, към които причеслява определена емоция, в зависимост от бързината на мелодията.

Паул Клее подхожда по различен начин в своите произведения. Музиката при него се осмисля на едно дълбоко ниво, тъй като не просто адаптира някаква позната форма на изразяване, а преосмисля цялостно концепцията за музикалната структура.

Франтишек Купка – пионер на абстрактното изкуство, чиято солидна теоретична работа довежда до създаването на течението офризъм. Офризъмът си поставя за цел връщане силата на цветовете в живописата и стъпка към пълна абстракция. Офристите подреждат цветовете хармонии според модела на музикалните тоналности и акордите. Стремят се към абсолютната картина – независима от природата на музиката и чийто предмет е спонтания живот на цвета. Според Робер Делоне, който също е от кръга на офристите, превода на музиката в изображение е превода на музиката в цвят, който да изпълнява автономна функция.

Йоханес Итън е изявен преподавател от Баухаус, чийто изследвания са насочени към цветознанието. Неговото желание е да адаптира модела на Бах в творчеството си, чрез геометрии на организацията и ритъм подчинен на музикалните интервали. В крайна сметка постиженията му са повече в цветознанието отколкото имплементирането на музикалните похвати в живописата.

Художникът Лионел Файнингер също е част от Баухаус. В неговата живопис липсват конкретни препратки към музиката, въпреки това тя присъства по друг начин в нея. Както самият той, така и други художници се вдъхновяват от творчеството на Бах и по-специално от уникалния му подход на композиране. Файнингер казва: „Есенцията на Бах се съдържа в моите картини“.

Най-категорично желание за превод на конкретно музикално произведение между художниците заявява Хайнрих Нойгеборен. Той говори за първи път за „Транслация в една друга система“, което ще рече разпознаването на живописата и музиката като „система“, в контекста на визуалния превод, която има собствено поведение, а не просто като два вида взаимодействащи си изкуства.

В завършващата част на втора глава дисертантката се спира на идеите на Вагнер за тотално произведение, което съчетава възможно най-много изкуства. Идеите на Вагнер са част от възгледите на футуризма, чието верую е: „обединението на изкуството и живота и взаимовръзката между всички изкуства“. Темата на визуалния превод на музиката в изображение се прехвърля не само в изображения, а във визуалното изкуство каквото е експерименталното кино. Аксиния посочва примери от творчеството на Бруно Кора, Викинг Егелинг, Ханс Рихтер.

Втора глава на дисертационния труд завършва с обобщение направено от дисертантката: „Различните подходи към темата за визуалния превод в абстрактното изкуство може да помогне за нейното по-нататъшно изучаване в днешно време, тъй

като отключването на границите на изкуствата и тяхната интеракция съвсем не е непознато явление“.

Третата глава на дисертационния труд е наречена „Теория на визуалния превод“

В тази глава се разглеждат процесите, които са свързани с „общуването“ на визуалното изкуство с музиката по време на абстрактното изкуство. Само по себе си това явление довежда до нов вид начин на мислене, който съвсем не е чужд на абстрактното изкуство. Интересът към музиката представлява един задълбочен начин на интердисциплинарно мислене.

Съвременното изкуство изиква особена прецизност от страна на публиката. Появата на някои негови прояви трудно се свързват с познати академични разбирания. Наблюдават се опити изкуството да се свърже с полета на знанието, които изглеждат негови противоположности. „Настъпва момента, когато полето на цифровото и биологичното изкуство, потомството на технологията ще си оформят място сред изкуствата“. Разграничават се три подхода – мултидисциплинарен, интердисциплинарен и трансдисциплинарен. Така нареченото биоарт изкуство се свързва с трансдисциплинарния подход на развитие. Дисертантката го анализира, като изтъква, че то е свързано с биологичните науки. В резултат се създава особен вид продукт с художествена стойност.

Проблематиката на трансдисциплинарните прояви в изкуството са особено деликатна тема, не само заради новата научна материя, която е чувствителна към обществото, но и поради новия тип отговорности. Особено важен фактор е преосмисляне на задачите и рисковете, която всяка нова теория крие. Най-категоричен израз трансдисциплинарното изкуство намира единствено във връзката с архитектурата. Аксиния цитира идеите на Кандински за истинското монументално изкуство – обединение на всички видове изкуства, които съществуват неделими от архитектурата. Към трансдисциплинарните изкуства дисертантката посочва саунд арт дисциплината, в която звукът не само бива изследван, а се използва като основна среда и медия на изразяване. В продължение на темата за саунд арт направлението се посочва звукова скулптора. Звукът се използва като основно изразително средство, но си остава в контекста на скулптората, която ако е предназначена за конкретна архитектурна среда, се превръща в инсталация. Подборът на художниците, чийто работи дисертантката илюстрира в приложението е направен така, че да бъдат едновременно знакови, но и различни по стилистика. По нататък изложението на трета глава се фокусира върху имплицитирането на трансдисциплинарната методология, в частност аналогичния научен метод, който позволява изследването на проблема за визуалния превод да бъде разгледан от повече гледни точки. Разгледан е проблемът, с който теорията на информацията се занимава с преноса на информацията от едно място на друго. Преносът на информацията е основна цел в процеса на комуникация, нейното трансформиране в сигнал, който е определен да разпознае и „разбере“, така че съобщението да достигне своята дестинация. Използването на езика като форма на кодиране на информацията е валиден и за процеса на превода. Кодирането представлява количество информация чрез система от думи и букви да достигне

определено място, където отново да бъде дешифрирано. Спекрограмите се използват за кодиране на звукова информация. Те са пример за кодиране на информация и спадат към така наречената визуализация на данни. В края на трета глава авторката на дисертационния труд стига до извода, че причислявайки процеса на визуалния превод към сложните процеси на изкуството не може лесно да бъдат дефинирани. И все пак, базирайки се на аналогичния научен метод Аксиния извежда следната дефиниция на визуалния превод: „Визуалният превод е процес, който се състои от транслация на определено количество информация /съобщение/ от една среда на разстояние в друга. Тази транслация следва да бъде изпълнена по определени правила, като крайната цел е съобщението да бъде успешно прехвърлено от една информационна система - в друга без тази транслация да промени неговата същност“.

4. Научни приноси

Смятам, че трудът е много добре структуриран с точно посочени цели и използвани методи. Докторантската теза на Аксиния Пейчева третира важен и съществен за изкуствоведската наука проблем. Приемам посочените в дисертацията приноси като обосновани и защитими. Информационната база на дисертацията е богата и на съвременен равнища. Разширяването на изследваната проблематика от изразни средства на съвременното изкуство, говори в полза не само за съдържателността на научния труд, но и за творческите възможности на авторката. Албумът от илюстрации приложен към дисертационния труд допълват авторските твърдения.

5. Публикации и участия в научни форуми

В автореферата дисертантката е посочила две публикации, които покриват законовите изисквания по процедурата. Публикациите са свързани с темата на дисертационния труд:

- 5.1 Трансдисциплинарно изкуство в архитектурата . Сборник от конференция „75 години специалност „Стенопис“.
- 5.2 Визуален превод на музиката в живопис в творчеството на В. Кандински. Сборник от конференция „Визуални изследвания“, ВТУ.

6. Заключение

Обобщавайки изложеното от трите глави на дисертационния труд авторката извежда няколко извода. На първо място темата за отношението между двете явления звук и цвят не може да бъде изчерпан поради тяхната особена комплексност. Целта на анализа, който се прави е да хвърли повече светлина върху тяхната природа отколкото да има определено практическо приложение в научната сфера. Има процеси, при които цветът се поражда от звук и обратното, което доказва съществуването на възможността за аналогия. Тя от своя страна обяснява чисто теоретично търсената от векове връзка между двете изкуства. Художниците на абстрактното изкуство интуитивно отчитат сходството между тях без да изследват музиката до такава степен, че често в абстрактната живопис тя да се превръща в основен фокус.

На второ място в заключението дисертантката обосновава използването на термина „визуален превод“ като подходящ за описание на явлението в света на изкуството. Той се характеризира с взаимстване на похвати характерни за музиката. Изучаването на тези похвати от абстракционистите ги довежда не само до темата за връзката между музиката и живописата, но и до разбирането на идеята за абстракцията и нейната функция. Отказвайки се да изобразява материалния свят, целта на абстрактното изкуство е да пресъздаде духовния. По този начин се смята, че е възможно да се постигне същия мигновен акцент върху зрителя, както го прави музиката.

На трето място в заключението Аксиния анализира визуалния превод като един от похватите на трансдисциплинарността. Доразвиването на темата за визуалния превод в днешно време се явява важен момент в разбирането на хибридните форми в съвременното изкуство. Трансдисциплинарните подходи и направлението хибридно изкуство позволяват на науката отново да продължи изследванията на явленията, които създават връзката между звук и цвят. Създават се такива хибридни форми, които включват естествено звуците и музиката във визуалното изкуство.

В края на моята рецензия мога да посоча, че действително оценяваме едно съдържателно, актуално насочено научно изследване. Отчитайки постигнатите резултати в дисертационния труд, оценката относно приносите, автореферата и научните публикации, като член на Научното жури гласувам убедено за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Аксиния Александрова Пейчева за дисертационния труд на тема: „Музикални аналогии в абстрактното изкуство“.

Април 2019

Рецензент:

проф. Ружко Челебиев